

53

Ի՞նչ քուր յերկերների, միացն'ը

ՊԱՏՄԱԿԱՆ
ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՃԱԿԱՏՈՒՄ

Կ. ՈՒՍՏՐՈՏ ● 1936

9

7-30

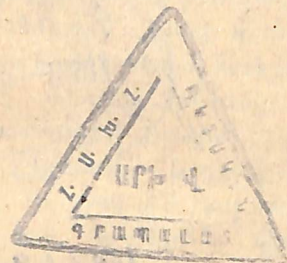
9
9-30

2011-07 22 JUN 2005

Պրալեսարնե՛ր բոլոր յերկրներէ, միացե՛՛ք

ՊԱՏՄԱԿԱՆ
ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՎԱՏՈՒՄ

ԽՍՀ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԺՈՂՎՈՍԵՈՐԴՈՒՄ
ՅԵՎ ՀԱՄԿ(Բ)Կ ԿԵՆՏՐԱԼՈՒՄ

6341

ՀԱՅԿԱԴԱՐԱՆ ԳՐԱԳՐԱԼՈՒՄ 1986

43619-65

НА ФРОНТЕ
ИСТОРИЧЕСКОЙ
НАУКИ

Армпартиздат. Эривань

ՀԱՄԿ(Բ)Կ ԿԿ ՅԵՎ ԽՍՀ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԺԿԽ ՎՈՐՈՇՈՒՄԸ

Պատմության վերաբերյալ արդեն գրված դասագրքերը վերանայելու յեվ բարելավելու, իսկ անհրաժեշտ դեպքերում նայել վերափոխելու համար սեղծել հանձնաժողով հետևյալ կազմով՝ ԲՆԿ. ԲՆԿ. Ժդանով (նախագահ), Թադեյ, Սվանիձե, Գաբիժ, Լուկին, Յակովլև, Բխստյանսկի, Ջասոնսկի, Ֆայզուլլա Խաչյան, Բաուման, Բուրնով յեվ Բուխարին:

Հանձնաժողովին իրավունք վերապահել կազմակերպելու խրմակներ առանձին դասագրքեր վերանայելու, ինչպես նայել մրցանակաբաշխություն հայտարարելու՝ արմատական փոփոխման յեմքակա նանաչվող դասագրքերի փոխարեն նոր դասագրքեր կազմելու համար:

Առաջին ճեղքին պեսե՛ք ե՛ւ վերանայվե՛ն
ԽՍՀՄ պատմության տարական դասընթացի
և նոր պատմության դասագրքերը:

ԽՍՀՄ Ժողովուրդների նախագահ՝
Վ. ՄՈՂՈՏՈՎ
Համկ(բ)ի Կենտկոմի քարտուղար՝
Ի. ՄՏԱՆԻՆ

26 հունվարի 1986 թ.

ԽՍՀ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԺՈՂԿՈՄԽՈՐՀՈՒՄ ՅԵՎ ՀԱՄԿ(բ)Ի ԿԵՆՏԿՈՄՈՒՄ

Կարևոր նշանակություն տալով ԽՍՀՄ
դպրոցներում քաղաքացիական պատմու-
թյան դասավանդման պատշաճ զբաղմունքին,
ԽՍՀ Միության Ժողովրդական Կոմիտեա-
րների Խորհուրդը և Համկ(բ)ի Կենտրոնա-
կան Կոմիտեն դեռ 1934 թվականի մայի-
սի 16-ին ընդունեցին և հրապարակեցին
«ԽՍՀՄ դպրոցներում քաղաքացիական
պատմության դասավանդման մասին» հայտ-
նի վորոշումը: Այդ վորոշման մեջ Ժողկոմ-
խորհը և Համկ(բ)ի Կենտկոմը հավաստեցին
պատմության դասավանդման անբաժարա-
բաժանելի լինելը ԽՍՀՄ դպրոցներում: Ժողկոմխոր-
հը և Համկ(բ)ի Կենտկոմն արձանագրեցին,

վոր պատմության դասագրքերի և իր իսկ դասավանդման գլխավոր թերությունը նրանց վերացական սխեմատիկ բնույթն է. «Փախանակ փաղափայտական պատմությունը կենդանի, զբաղիչ ձևով դասավանդելու, շարադրելով կարևորագույն անցքերն ու փաստերը ժամանակագրական հաջորդականությամբ և բնութագրելով պատմական գործիչներին — առակներենից ստիպել են հասարակական-սոցիալական փոփոխությունների վերացական բնութագրումներ և այսպիսով փաղափայտական պատմության կապակցված շարադրումը նեղափոխում են վերացական սոցիոլոգիական սխեմայով» (ԽՍՀՄ Ժողովրդխորհրդի և Համ. Կ(բ)Կ Կենտկոմի 1934 թվականի մայիսի 16-ի վորոշումից):

Ժողովրդխորհրդի և Կենտկոմը նշեցին, վոր «Առակներենի կողմից պատմության դասարձակացը հաստատապես յուրացնելու վնասակար և պատմական անցքերի պատմական-ժամանակագրական հաջորդականության պակասումը, առակներենի նիստրության մեջ ապալման ամրացնելով պատմական կարևոր-

յերևույթները, պատմական գործիչներին, ժամանակագրական արժեքներ: Միայն պատմության այսպիսի դասարձակացը կարող է ապահովել պատմական նյութի՝ առակներենի համար անհրաժեշտ մասշտիպությունը, դիտողականությունն ու կոնկրետությունը, վորի հիման վրա միայն հնարավոր է նիստ վերլուծել և նիստ բնութագրացումների յեղարկել պատմական այն անցքերը, վորոնք առակներեն մտնեցնում են պատմության մարտիպական բնութագրումը»:

Սրա համապատասխան վորոշմած էր մինչև 1935 թվականի հունիսը պատրաստել պատմության նոր դասագրքեր:

- ա) հին աշխարհի պատմություն,
- բ) միջին դարերի պատմություն,
- գ) նոր պատմություն,
- դ) ԽՍՀՄ պատմություն,
- ե) կախյալ և զաղութային յերկիրների նոր պատմություն:

Ժողովրդխորհրդի և Համ. Կ(բ)Կ Կենտկոմը վորոշել էին նոր դասագրքեր կազմելու համար ստեղծել հինգ խմբակ և հաստատել

եյին այդ խմբակների անձնական կազմը:
1934 թվականի հունիսի 9-ին ՀամԿ(բ)Կ
Կենտկոմը և ԽՍՀ Միության Ժողկոմխորհը
լուծեցին տարրական և վոչ լրիվ միջնակարգ
դպրոցներում ԽՍՀՄ պատմության տարրա-
կան դասընթաց մտցնելու հարցը, և կազմա-
կերպվեցին ԽՍՀՄ պատմության տարրական
դասագրքեր կազմող խմբակներ:

1934 թվականի ոգոստոսի 14-ին Համ.
Կ(բ)Կ Կենտկոմը և ԽՍՀ Միության Ժողկոմ-
խորհը հավանություն տվին ընկերների
Ստալինի, Կիրովի և Ժդանովի ներկայաց-
րած դիտողություններին՝ «ԽՍՀՄ պատմու-
թյան» և «Նոր պատմության» նոր դասա-
գրքերի կոնսպեկտների վերաբերյալ:

Այդ դիտողությունների մեջ հանգամա-
նորեն քննության եյին առնված և խիստ
քննադատության յենթարկված յերկու
կոնսպեկտներն էլ, ընդգործում, ինչպես ար-
ձանագրված էր, առանձնապես անբավարար
էր կազմված ԽՍՀՄ պատմության կոնս-
պեկտը, վորը լի յեր մեծ թվով վոչ դիտա-
կան և մարքսիզմի տեսակետից անգրագետ

բնորոշումներով, տառապում էր ծայրահեղ
թափթիվածությամբ, վորն առանձնապես
անթույլատրելի յե այնպիսի «դասագիրք
ստեղծելիս, վորտեղ պետք է կռադատված
լինի յուրաքանչյուր խոսքը, յուրաքանչյուր
բնորոշումը»: Խոշոր, թեև ավելի պակաս
թերություններով, տառապում էր նաև «Նոր
պատմության» դասագրքի կոնսպեկտը:

Ընկերների Ստալինի, Կիրովի և Ժդանովի
դիտողություններն սպառնչ կերպով նշում
էյին, թե ինչ ուղղությամբ էր անհրաժեշտ
վերամշակել կոնսպեկտներն ու պատրաստ-
վող դասագրքերը: Սակայն ԽՍՀՄ Ժողկոմ-
խորհը և ՀամԿ(բ)Կ Կենտկոմը հարկադրված
են հավաստելու, վոր ներկայումս Ժողկոմ-
խորհի ու Կենտկոմի քննությանը ներկայաց-
ված պատմության դասագրքերը մեծ մա-
սամբ անբավարար են և դեռևս տառապում
են նույն թերություններով, վոր նշված են
վերև: Առանձնապես անբավարար է կազմ-
ված «ԽՍՀՄ պատմության» դասագիրքը,
վոր ներկայացրել է պրոֆ. Վանագի խմբա-
կը, ինչպես նաև անբավարար են տարրա-

կան դպրոցի համար կազմված ԽՍՀՄ պատմության տարրական դասընթացի դասագրքերը, վոր ներկայացրել են Մինցի և Լոգինսկու խմբակները:

Այն հանգամանքը, վոր մատնանշված դասագրքերի հեղինակները շարունակում են պնդել կուսակցության կողմից բազմիցս արդեն յերևան բերված ու բացահայտորեն սնանկ պատմական բնորոշումներ և դրույթներ զրա, վորոնց հիմքն են կազմում Պոկրովսկու հայտնի սխալները, ժողկոմխորհը և Կենտկոմը չեն կարող չգնահատել վորպես վկայություն այն բանի, վոր մեր պատմության հանրության, առանձնապես ԽՍՀՄ պատմության պատմաբանների վորոշ մասի մեջ, արմատացել են հակամարքսիստական, հակալենինյան, ըստ եյության լիկվիդատորական, հակազիտական հայացքներ պատմական գիտության նկատմամբ: Ժողկոմխորհը և Համկ(բ)Կ Կենտկոմն ընդգծում են, վոր պատմությունը վորպես դիտություն լիկվիդացիայի յենթարկելու այդ ֆլասակար տեհդենցներն ու փորձերը կապված են առաջին

հերթին մեր վորոշ պատմաբանների մեջ պատմական սխալ հայացքներ տարածվելու հետ, վորոնք հատուկ են այսպես կոչված «Պոկրովսկու պատմական դպրոցին»: Ժողկոմխորհը և Համկ(բ)Կ Կենտկոմը մատնանշում են, վոր այս փնասակար հայացքների հաղթահարման խնդրն անհրաժեշտ նախադրյալ է հանդիսանում ինչպես պատմության դասագրքեր կազմելու, այնպես և մարքսիստական-լենինյան պատմական դիտության զարգացման ու ԽՍՀՄ-ում պատմական կրթության վերելքի համար, վորոնք կարևորագույն նշանակություն ունեն մեր պետության ու մեր կուսակցության գործի և առող սերնդի ուսուցման համար:

Սրա համապատասխան ԽՍՀ Միության Ժողկոմխորհը և Համկ(բ)Կ Կենտկոմը վորոշեցին պատմության արդեն գրված դասագրքերը վերանայելու և արմատապես բարելավելու, իսկ անհրաժեշտության դեպքում նաև վերափոխելու համար ստեղծել Ժողկոմխորհի և Համկ(բ)Կ Կենտկոմի հանձնաժողով, կազմված ընկերների Ժղանովից (նախագահ),

Ռադեկից, Սվանիձեյից, Գորինից, Լուկինից,
Յակովլեւից, Բիստրյանսկուց, Զատոնսկուց,
Ֆայզուլա Խոջայեւից, Բառւմանից, Բուբ-
նովից և Բուխարինից: Այդ հանձնաժողովին
իրավունք է վերապահված խմբակներ կազ-
մակերպել՝ առանձին դասագրքերը վերա-
նայելու համար, ինչպես նաև հանձնաժողո-
վի կողմից արմատական վերափոխման յեն-
թակա ճանաչված դասագրքերի փոխարեն
նոր դասագրքեր գրելու կոնկուրս հայտա-
րարել:

Ժողկոմխորհը և Կենտկոմը վորոշեցին նաև
հրապարակել մամուլում ընկերներ Ստալի-
նի, Կիրովի ու Ժդանովի գերտղությունները
և այլ նյութեր այս հարցի վերաբերյալ:

ԴԻՏՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ «ԽՍՀՄ ՊԱՏՄՈՒ-
ԹՅԱՆ» ԴԱՍԱԳՐԻ ԿՈՆՍՊԵԿՏԻ
ԱՌԹԻՎ

Վանագի խմբակը չի կատարել առաջա-
դրանքը և նույնիսկ չի ըմբռնել բուն առա-
ջադրանքը: Նա կազմել է ուռւաց պատմու-
թյան, և վոչ թե ԽՍՀՄ պատմության կոնս-
պեկտ, — այսինքն՝ Ռուսիայի պատմության
կոնսպեկտ, բայց առանց այն ժողովուրդների
պատմության, վորոնք մտել են ԽՍՀՄ կազ-
մի մեջ (հաշվի չեն առնված Ուկրաինայի,
Բելոռուսիայի, Ֆինլանդիայի և Մերձբալ-
թյան այլ ժողովուրդների, Հյուսիսային-կով-
կասյան ու Անդրկովկասյան ժողովուրդնե-
րի, Միջին Ասիայի և Հեռավոր Արևելքի ժո-
ղովուրդների, ինչպես նաև Վոլգայի և Հյու-

սխալին ժողովուրդները—թաթարները, բաշկիրները, մորդվերը, չուվաշները և այլն պատմության տվյալները)։

Կոնսպեկտի մեջ չի ընդգծված ռուսական ցարիզմի անհեկսիտիստական—զաղութացման դերը՝ ռուսական բուրժուազիայի ու կալվածատերերի հետ միասին («ցարիզմը ժողովուրդները բանտ է»)։

Կոնսպեկտի մեջ չի ընդգծված ռուսական ցարիզմի հակահեղափոխական դերն արտաքին քաղաքականության մեջ, սկսած Յեկատերինա II-րդի ժամանակներից մինչև 19-րդ դարի 50-ական թվականները և նրանից հետո («ցարիզմը, վորպես միջազգային ժանդարմ»)։

Կոնսպեկտի մեջ մի կուլտի յեն վերածված ֆեոդալիզմը և նախաֆեոդալական ժամանակաշրջանը, յերբ գյուղացիները դեռ ճորտացված չէին. պետության միահեծան հասարակակարգը և ֆեոդալական հասարակակարգը, յերբ Ռուսաստանը մանրատված էր բաղմաթիվ ինքնուրույն կիսապետություններին։

Կոնսպեկտի մեջ մի կուլտի յեն վերածված հեղափոխական հակահեղափոխություն, հեղափոխություն «առհասարակ», բուրժուական հեղափոխություն և բուրժուա-դեմոկրատական հեղափոխություն հասկացողությունները։

Կոնսպեկտում չեն տրված Ռուսաստանի ցարիզմի կողմից նվաճված ժողովուրդների ազգային ազատագրական շարժման պայմաններն ու ակունքները և այդպիսով Հոկտեմբերյան հեղափոխությունը, վորպես այդ ժողովուրդներին ազգային ճնշումից ազատող հեղափոխություն մնում է չպատճառաբանված, ինչպես վոր չպատճառաբանված է մնում նաև ԽՍՀ Միության ստեղծումը։

Կոնսպեկտի մեջ առատորեն կան ամեն տեսակի մաշված տրաֆարետային բնորոշումներ, ինչպես «Նիկոլայ առաջինի վոստիկանական տեռոր», «ռազինականություն», «պուզաչեվականություն», «կալվածատիրական հակահեղափոխություն հարձակումը 19-րդ դարի 70-ական թվականներին», «ար-

դյունաբերական հեղաշրջման առաջին քայլերը», «ցարիզմի և բուժօւղիայի առաջին քայլերը 905-907 թվականների հեղափոխութեան դեմ պայքարելիս» և այլն: Կոնսպեկտի հեղինակները կուրորեն պատճենահանում են ամեն տեսակի բուժօւղական պատմաբանների մաշված ու միանգամայն վոչգիտական բնորոշումները, մոռանալով, վոր իրենք պարտավոր են մեր յերիտասարդութեանն ուսուցանել մարքսիստական, գիտականորեն հիմնավորված բնորոշումներ:

Կոնսպեկտը չի արտացոլում արևմտայեվրոպական բուժօւղական-հեղափոխական ու սոցիալիստական շարժումների դերն ու ազդեցութիւնը Ռուսաստանի բուժօւղական հեղափոխական շարժման և պրոլետարական սոցիալիստական շարժման կազմավորման վրա: Կոնսպեկտի հեղինակներն ըստ յերևութին մոռացել են, վոր ուս հեղափոխականներն իրենց համարում էին Արևմուտքի բուժօւղական-հեղափոխական ու մարքսիստական մտքի հայտնի կորիֆեյների աշակերտներն ու հետևորդները:

59-6195b

Կոնսպեկտի մեջ հաշվի չեն առնված առաջին իմպերիալիստական պատերազմի արմատները և ցարիզմի դերն այդ պատերազմում՝ իբրև ռեզերվ արևմտայեվրոպական իմպերիալիստական պետութիւնների համար, ինչպես նաև հաշվի չի առնված, ինչպես ուսական ցարիզմի, այնպես էլ ուսական կապիտալիզմի կախյալ դերը արևմտայեվրոպական կապիտալից, վորի հետևանքով Հոկտեմբերյան հեղափոխութեան նշանակութիւնը, վորպես Ռուսաստանը կիսագաղութային վիճակից ազատագրողի, մնում է չը պատճառարանված:

Կոնսպեկտի մեջ հաշվի չի առնված համալրական քաղաքական ճգնաժամի առկայութիւնը համաշխարհային պատերազմի նախորդակին, վորն ի միջի այլոց արտահայտվեց բուժօւղական դեմոկրատիայի և պառլամենտարիզմի անկման մեջ, վորի հետևանքով խորհուրդների նշանակութիւնը համաշխարհային պատմութեան տեսակետից, վորպես պրոլետարական դեմոկրատիայի կրողների և բանվորների ու գյուղացիներին

կապիտալիզմից ազատագրող որդաններ, մը-
նուս է չալատճառաբանված:

Կոնսպեկտի մեջ հաշվի չի առնված հոսանք-
ների պայքարը ԽՍՀՄ կառավարող կոմու-
նիստական կուսակցութեան ներսում և պայ-
քարը տրոցկիզմի դեմ, վորպես մանր բուր-
ժուական հակահեղափոխութեան արտա-
հայտութեան:

Յեւ այլն և այլն:

Առհասարակ պետք է ասել, վոր կոնս-
պեկտը կազմված է ծայրահեղորեն թափթըփ-
ված և մարքսիզմի տեսակետից վոչ բոլո-
րովին զրազեւ:

Մենք եւ չենք խոսում կոնսպեկտի վոչ
ճշգրիտ վոճի և այսպեսի «բառախաղի» մա-
սին, յերբ Կեղծ-Դմիտրիին կոչված է Դմի-
տրի «Անվանյալ», կամ ինչպես «հին ֆեոդալ-
ների հաղթանակը 18-րդ դարում» (հայտնի
չէ սակայն, թե ո՞ր կորան և ինչպե՞ս ելին
պահում իրենց «նոր» ֆեոդալները, յեթե
ներանք առհասարակ դոյութեան ունեցել են
այդ ժամանակ) և այլն:

Մենք անհրաժեշտ ենք համարում արմա-

տապես վերամշակել կոնսպեկտը վերև շարա-
դրված գրույթների վոգով, ընդլորում պետք
է հաշվի առնել, վոր խոսքը վերաբերում
է դասագրքի ստեղծման, վորի մեջ պետք է
կշռադատված լինի յուրաքանչյուր բառ և
յուրաքանչյուր բնորոշում, և վոչ թե ան-
պատասխանատու ժողովալային հոգիածների,
վորտեղ կարելի չէ ամեն ինչի մասին ուղածի
պես շաղակրատել հեռու մնալով պատասխա-
նատվութեան զգացմունքից:

Մեզ հարկավոր է ԽՍՀՄ պատմութեան այն-
պիսի դասագիրք, վորտեղ Վելիկոռուսիայի
պատմութեանը չանջատվի ԽՍՀՄ մյուս ժողո-
վուրդների պատմութեանից—այս առաջին, և
վորտեղ ԽՍՀՄ ժողովուրդների պատմութեան-
ը չանջատվի համայնվրոպական պատմու-
թեանից և առհասարակ համաշխարհային
պատմութեանից—այս յերկրորդ:

Ի. Սալիմ

Ա. Ժդանով

Ս. Կիրով

Տ. V III 34. Թ.

կապիտալիզմից ազատագրող որդաճաներ, մը-
նում է չպատճառաբանված:

Կոնսպեկտի մեջ հաշվի չի առնված հոսանք-
ները պայքարը ԽՍՀՄ կառավարող կոմու-
նիստական կուսակցութեան ներսում և պայ-
քարը աշուղիկումի դեմ, վորպես մանր բուր-
ժուական հակահեղափոխութեան արտա-
հայտութեան:

Յեւ այն և այն:

Առհասարակ պետք է ասել, վոր կոնս-
պեկտը կազմված է ծայրահեղորեն թափթըփ-
ված և մարքսիզմի տեսակետից վոչ բոլո-
րովին զրազեա:

Մենք ել չենք խոսում կոնսպեկտի վոչ
ճշգրիտ վոճի և այնպեսի «բառախաղի» մա-
սին, յերբ Կեդ-Դմիտրին կոչված է Դմի-
տրի «Անվանյալ», կամ ինչպես «հին ֆեոդալ-
ները հաղթանակը 18-րդ դարում» (հայտնի
չէ սակայն, թե ուր կորան և ինչպէս էյին
պահում իրենց «նոր» ֆեոդալները, յեթե
նրանք առհասարակ դոյութեան ունեցել են
այդ ժամանակ) և այն:

Մենք անհրաժեշտ ենք համարում արմա-

տապես վերածակել կոնսպեկտը վերև շարա-
դրված գրութեան լոգոյ, ընդվորում պետք
է հաշվի առնվի, վոր խոսքը վերաբերում
է դասագրքի ստեղծման, վորի մեջ պետք է
կշռադատված լինի յուրաքանչյուր բառ և
յուրաքանչյուր բնորոշում, և վոչ թե ան-
պատասխանատու ժողովալային հոգիածների,
վորտեղ կարելի չէ ամեն ինչի մասին ուղածի
պես շաղակրատել հեռու մտալով պատասխա-
նատվութեան զգացմունքից:

Մեզ հարկավոր է ԽՍՀՄ պատմութեան այն-
պիսի դասագիրք, վորտեղ վերլիկոռուսիայի
պատմութեանը չանջատվի ԽՍՀՄ մյուս ժողո-
վուրդների պատմութեանից — այս առաջին, և
վորտեղ ԽՍՀՄ ժողովուրդների պատմութեանը
չանջատվի համայնվորպական պատմու-
թեանից և առհասարակ համաշխարհային
պատմութեանից — այս յերկրորդ:

Ի. Սալից

Ա. Ժդանով

Ս. Կիրով

Տ. V III 34. թ.

ԳԻՏՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ «ՆՈՐ ՊԱՏՄՈՒ-
ԹՅԱՆ» ԴԱՍԱԳՐՔԻ ԿՈՆՍՊԵԿՏԻ
ՎԵՐԱՔԵՐՅԱԼ

Վորովհետեւ նոր պատմությունն ամենա-
հարուստն է բովանդակությամբ, գերհագեց-
ված է իրադարձություններով, ինչպես նաեւ
նկատի ունենալով, վոր բուրժուական յեր-
կիրներինոր պատմության մեջ ամենագլխա-
վորը, յեթե նկատի ունենանք մինչհոկտեմ-
բերյան հեղափոխության ժամանակաշրջանը
Ռուսաստանում, այդ Ֆրանսական հեղա-
փոխության հաղթանակն է և կապիտալիզմի
հաստատումը Յեվրոպայում ու Ամերիկա-
յում,— քանում ենք, վոր ավելի լավ կլիներ,
յեթե նոր պատմության դասագիրքն սկսվեր
Ֆրանսական հեղափոխության վերաբերյալ

գլխով: Նախորդող անցքերի հետ կապ ստեղ-
ծելու համար կարելի յեր տալ մի փոքր
ներածություն՝ նիդերլանդական ու անգլիա-
կան հեղափոխությունների հիմնական անց-
քերի համառոտ շարադրանքով, նիդերլան-
դական ու անգլիական հեղափոխությունների
անցքերի մանրամասն շարադրանքը տալով
միջին դարերի պատմության դասագրքի
վերջում:

Նշանակում է, մենք առաջարկում ենք
կոնսպեկտից դուրս գցել առաջին մասը
(վեց գլուխ), այսինքն՝ ամբողջ առաջին
բաժինը, փոխարինելով այն համառոտ նե-
րածականով:

Կոնսպեկտի գլխավոր թերությունը համա-
րում ենք այն հանգամանքը, վոր նա բա-
վականաչափ խիստ չի ընդգծում Ֆրանսա-
կան հեղափոխության (բուրժուական հեղա-
փոխության) և Ռուսաստանի Հոկտեմբե-
րյան հեղափոխության (սոցիալիստական
հեղափոխության) միջև յեղած տարբերու-
թյան և հակադրության վողջ խորությունը:
Նոր պատմության դասագրքի հիմնական

առանցքը պետք է լինի հենց այս հակադրության գաղափարը բուրժուական հեղափոխության և սոցիալիստական հեղափոխության միջև: Յուշ տալ, վոր Ֆրանսական (և ամեն մի այլ) բուրժուական հեղափոխություն ժողովրդին ադատելով ֆեոդալիզմի ու արքայութիւնի շղթաներից՝ նոր շղթաներ է դրել նրա վրա—կապիտալիզմի ու բուրժուական դեմոկրատիայի շղթաները, մինչդեռ Ռուսաստանի սոցիալիստական հեղափոխությունը ջախջախեց բոլոր ու ամեն տեսակի շղթաները և ժողովրդին ազատեց ամեն ձևի շահագործումից—ահա թե վորը պետք է լինի նոր պատմության դասագրքի կարմիր թելը:

Ուստի և չի կարելի թույլ տալ, վոր Ֆրանսական հեղափոխությունն անվանեն պարզապես «միծ». այն պետք է անվանել ու մեկնաբանել վորպես բուրժուական հեղափոխություն:

Ճիշտ այդպես էլ չի կարելի Ռուսաստանի մեր սոցիալիստական հեղափոխությունն անվանել պարզապես Հոկտեմբերյան հեղա-

փոխություն — այն հարկավոր է անվանել ու մեկնաբանել վորպես սոցիալիստական հեղափոխություն, խորհրդային հեղափոխություն:

Սրա համապատասխան հարկավոր է վերակառուցել նոր պատմության դասագրքի կոնսպեկտը, ընտրելով համապատասխան ընորոշումներ ու տերմիններ:

Կոնսպեկտի մեջ նոր պատմության բաժանումը յերկու մասի մենք գտնում ենք քիչ պատճառաբանված ու պատահական, կատարված ինչ վոր մի անհասկանալի հատկանիշով: Մենք նպատակահարմար կգտնե՞յինք նոր պատմությունը բաժանել յերեք մասի.

Առաջին մաս — Ֆրանսական բուրժուական հեղափոխությունից մինչև Ֆրանսապրուսական պատերազմն ու Փարիզի կոմունան (բացառյալ): Այդ կլինի առաջավոր յերկիրներում կապիտալիզմի հաղթանակի և հաստատման ժամանակաշրջան:

Յերկրորդ մաս — Ֆրանսապրուսական պատերազմից ու Փարիզի կոմունայից մինչև

Հոկտեմբերյան հեղափոխության հաղթանակը Ռուսաստանում և իմպերիալիստական պատերազմի ավարտումը (նեբառյալ): Այդ կլինի կապիտալիզմի սկսվող անկման, Փարիզյան կոմունայի կողմից կապիտալիզմին հասցված առաջին հարվածի, հին «ազատ» կապիտալիզմն իմպերիալիզմի վերածելու և Հոկտեմբերյան հեղափոխության ուժեղումը ԽՍՀՄ-ում կապիտալիզմը տապալելու ժամանակաշրջան, հեղափոխություն, վորը նոր դարագլուխ բաց արեց մարդկության պատմության մեջ:

Յերրորդ մաս — 1918 թվականի վերջից (պատերազմի ավարտման տարին) մինչև 1934 թվականի վերջը: Դա մի կողմից կլինի այդ յերկրներում հետպատերազմյան քաղաքական ճգնաժամի ժամանակաշրջան, Փարիզի և գաղութների ու ազդեցության շրջանների համար մղվող պայքարի ուժեղացման և մյուս կողմից՝ ԽՍՀՄ քաղաքացիական կռիվների ու ինտերվենցիայի ժամանակաշրջան, առաջին հնգամյակի և յերկրորդ հնգամյակի սկզբի ժամանակաշրջան

ԽՍՀՄ-ում, մեր յերկրում սոցիալիզմի հաղթական շինարարության ժամանակաշրջան, կապիտալիզմի վերջին մնացորդներն արմատախիլ անելու ժամանակաշրջան, ԽՍՀՄ-ում սոցիալիստական ինդուստրիայի հաղթանակի ու վերելքի, գյուղում սոցիալիզմի հաղթանակի, կոլտնտեսությունների ու խորհրդային կոլեկտիվների հաղթանակի ժամանակաշրջան: Մենք մեծ սխալ ենք համարում այն, վոր կոնսպեկտի հեղինակները 1923 թվականի վրա ընդհատում են պատմությունը: Այս սխալը պետք է ուղղել, պատմությունը հասցնելով մինչև 1934 թվականը: Դրա համապատասխան հարկ կլինի կատարել նյութի, բաժինների ու գլուխների վերափոխում ու վերաբաշխում:

Լավ կլինի կոնսպեկտն ազատել հին, մաքված արտահայտություններից, ինչպես որինակ՝ «հին կարգ», «նոր կարգ» և այլն: Ավելի լավ կլինի դրանք փոխարինել «մինչև կապիտալիստական կարգ», կամ ավելի լավ է «աբսոլուտիստական-ֆեոդալական կարգ» բառերով, իսկ «նոր կարգի» փոխարեն ասել

«կապիտալիզմի ու բուրժուական դեմոկրատիայի կարգ»։ Այսպիսի փոփոխութեան դեպքում այսպես կոչված «նոր կարգը», այսինքն՝ կապիտալիստական կարգը, արդեն հանդես կգա վորպես ճիշդ կարգ ԽՍՀՄ խորհրդային կարգի համեմատութեամբ, վորը մարդկային հասարակութեան կառուցվածքի բարձրագոյն տիպն է ներկայացնում։

Լավ կլիներ նաև կոնսպեկտն ազատել «եպոխաների» չափից դուրս առատութեանից։ «Կոնսուլականութեան եպոխա», «Նապոլեոնի եպոխա», «դերեկաորիայի եպոխա» — արդյո՞ք չափազանց շատ չեն եպոխաները։

Մեզ նմանապես սխալ է թվում այն, վոր դադութեային հարցին կոնսպեկտի մեջ անհամաչափ քիչ տեղ է տրված։ Այն ժամանակ, յերբ Ժորժ Զանդերին, Շպենգլերին, Կիպլինգներին և ուրիշներին բավականաչափ շատ ուշադրութեան է հատկացված, գաղութային հարցին և դրութեանն այնպիսի մի պետութեան մեջ, ինչպես ասինք

Ձինաստանը, քիչ ուշադրութեան է նվիրված։

Լավ կլիներ նաև «Գերմանիայի և Իտալիայի միավորում» ֆորմուլն փոխարինել «Գերմանիայի և Իտալիայի վերամիացումն ինքնուրույն պետութեանների մեջ» ֆորմուլայով։ Այլապես կարող է այնպիսի տպավորութեան ստացվել, վոր խոսքը վերաբերում է վոչ թե անցյալում բաժան-բաժան յեղած այնպիսի պետութեանների վերամիացման համար պայքարելուն, ինչպես Գերմանիան ու Իտալիան, այլ այդ պետութեանները մի պետութեան մեջ միավորելուն։

Ընդհանուր առմամբ նոր պատմութեան կոնսպեկտը, մեր կարծիքով, կազմված է ավելի խելացի կերպով, քան ԽՍՀՄ պատմութեան կոնսպեկտը, բայց այս կոնսպեկտի մեջ, այնուամենայնիվ բավականին շատ շփոթ կա։

9/VIII. 34 թ.

Ի. ՍՏԱՆԻՆ

Ս. ԿԻՐՈՎ

Ա. ԺԴԱՆՈՎ

ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԴԱՍԱՎԱՆԴՈՒՄԸ ՄԵՐ ԴՊՐՈՑՈՒՄ

1934 թվականի մայիսի 16-ին ԽՍՀ Միության Ժողովրդական կոմիտեների Խորհուրդը և ՀամԿ(բ)Կ Կենտրոնական Կոմիտեն վորոշում ընդունեցին ԽՍՀՄ դպրոցներում քաղաքացիական պատմություն դասավանդելու մասին: Այս վորոշման մեջ քննադատություն էր յենթարկվում կարևորագույն անցքերն ու փաստերն իրենց ժամանակագրական հաջորդականությամբ շարադրելու և պատմական գործիչների բնութագրման միջոցով կոնկրետ պատմությունը տալու փոխարեն, հասարակական-սոցիալական ֆորմացիաների վերացական բնորոշումների դասավանդումը մեր դպրոցներում: Հին աշ-

խարհի, միջին դարերի պատմություն, նոր պատմություն, ԽՍՀՄ պատմություն և կախյալ ու գաղութային յերկրների նոր պատմություն դասագրքեր ստեղծելու համար ԽՍՀՄ Ժողկոմիտերը և ՀամԿ(բ)Կ Կենտկոմը ստեղծեցին հինգ խմբակ, վորոնք պետք է մինչև 1935 թվականի հունիս ամիսը կատարեյին իրենց աշխատանքը:

ՀամԿ(բ)Կ Կենտկոմը չսահմանափակեց նոր դասագրքերի բնույթը վորոշելով և նրանց պատվերը տալով: Նա պատմաբանների համապատասխան խմբերից պահանջեց ներկայացնել դասագրքերի կոնսպեկտները և մի շարք այդպիսի կոնսպեկտներ մանրագնին քննադատության յենթարկեց: ԽՍՀՄ պատմություն և նոր պատմության դասագրքերի կոնսպեկտների առթիվ ընկերներ Ստալինի, Կիրովի և Ժգանովի ստորև տպագրվող դիտողությունների մեջ (1934 թվականի ոգոստոսի 8-ի և 9-ի) Կենտկոմը քննադատության յենթարկելով կոնսպեկտները, ճշգրիտ ցուցումներ տվեց պատմաբան-

ներին՝ նրանց առջև կանգնած խնդիրների վերաբերյալ:

ԽՍՀՄ պատմության վերաբերյալ նա մատնանշեց, նախ՝ այս պատմությունն ընդհանուր պատմության շրջանակներում մեկնաբանելու անհրաժեշտությունը, առանձնապես նշելով արևմտա-յեվրոպական բուրժուական-հեղափոխական ու սոցիալիստական շարժումների դերն ու ազդեցությունը Ռուսաստանի բուրժուական-հեղափոխական շարժման և պրոլետարական-սոցիալիստական շարժման նկատմամբ: Յերկրորդ, Կենտկոմը պահանջեց պատմաբաններից, վոր նրանք տան վոչ թե ռուսաց պատմության դասագրքեր, այլ ԽՍՀՄ պատմության, այսինքն ԽՍՀՄ կազմի մեջ մտնող բոլոր ժողովուրդների անցյալի պատմության դասագրքեր: Ինչ վերաբերում է ցարական Ռուսաստանի պատմությանը, Կենտկոմը պահանջեց արտացոլել ցարիզմի դերը, վորպես ժողովուրդների բանտի և վորպես միջազգային ժանդարմի:

Նոր պատմության դասագիրք կազմելու

վերաբերյալ ցուցումների մեջ Կենտկոմն առաջադրեց պատմության ախպիսի պերիոդիզացիա, վորը տարբեր է բուրժուական դասագրքերում ընդունվածից, այսինքն այնպիսին, վորը հենվում է անտեսական զարգացման հիմնական փուլերի վրա: Նոր պատմությունը պետք է լինի կապիտալիզմի հաղթանակի և նրա կործանման սկզբի պատմություն: Նա սկսվում է Ֆրանսական հեղափոխությունից, վորն առաջին անգամ մեծ յերկրում հաստատեց բուրժուազիայի իշխանությունը, և Անգլիայի արդյունաբերական հեղաշրջումից, վորը հիմնական տնտեսական լծակներ ստեղծեց բուրժուազիայի տիրապետության համար ի դեմս ժամանակակից արդյունաբերության: Նոր պատմությունը Կենտկոմը բաժանեց յերեք շրջանի,—1. Ֆրանսական հեղափոխությունից մինչև Ֆրանս-պրուսական պատերազմը, այսինքն ազգային պատերազմների ու հեղափոխությունների միջոցով ղեկավար կապիտալիստական պետությունների վերջնական ձևավորման ժամանակաշրջանը, 2. Ֆրանս-

սլոուսական պատերազմից մինչև 1914—1918 թվականներին համաշխարհային պատերազմը, այսինքն՝ արդյունաբերական կապիտալիզմից մանուպոլիստականին անցնելու, իմպերիալիզմի ծագման և առաջին համաշխարհային իմպերիալիստական պատերազմի ժամանակաշրջանը, պատերազմ, վորը ծնեց առաջին սոցիալիստական հեղափոխությունը, 3. յերրորդ շրջան Հոկտեմբերյան սոցիալիստական հեղափոխությունից մինչև այսօր, այսինքն կապիտալիզմի փլուզման սկզբնավորության և աշխարհը սոցիալիստական ու կապիտալիստական սխտեմների պառակտվելու ժամանակաշրջան:

Վորպես ամբողջ նոր պատմության հիմնական առանցք, Կենտկոմը մատնանշեց բուրժուական ու սոցիալիստական հեղափոխությունների միջև յեղած հակադրությունը:

Բացի այս հիմնական դրույթներից, կուսակցության Կենտկոմը պահանջեց հրաժարվել բուրժուական, առաջին հերթին լիբերալ պատմաբաններից փոխ առնված հնացած, վոչ ստույգ բնորոշումներից, բոլոր

դասագրքերում կիրառել մարքսիզմ-լենինիզմի ստույգ, վորոշակի և էփտական հասկացողությունները, առանց վորի աշակերտներին չի կարելի տալ մարդկության զարգացման իրական պատկերը:

Մենք այսպես մանրամասն ենք շարադրում ընկերներ Ստալինի, Կերովի և Ժդանովի դիտողությունների գլխավոր բովանդակությունը՝ թե մեր յերիտասարդ պատմաբաններին և թե ամբողջ խորհրդային հասարակայնությանը ցույց տալու համար այն նշանակությունը, վոր Համկ(ը) Կենտկոմն ընկեր Ստալինի գլխավորությամբ, տալիս է պատմական գիտությանն ու նրա դասավանդմանը: Կուսակցության Կենտրոնական Կոմիտեն, վորը ղեկավարում է պատմության մեջ չտեսնված շինարարություն, նախապատրաստում է յերկրի պաշտպանությունը, ժամանակ գտալ ամենալուրջ կերպով զբաղվելու պատմության դասագրքերի հարցով, վորովհետև նա Մարքսի, Ենգելսի ու Լենինի նման պատմության մեջ տեսնում է սոցիալիզմի համար մղվող պայքարի հղորդները: ԽՍՀՄ

Ժողովրդական մասսաները պետք գիտենան
 մարդկության իսկական պատմությունը, աշ-
 խատավորության ստրկացման և ազատա-
 գրման պատմությունը, պետք է գիտենան
 թե վճռակից ենք յեկել և ո՛ւր ենք գնում
 մենք, քանի վոր այդ կտանապատկի բան-
 վորների ու կոլանտեսականների համոզ-
 մունքը սոցիալիզմի անխուսափելի հաղթա-
 նակի նկատմամբ և կտա նրանց այդ հաղ-
 թանակի պայմանների իմացություն։ Նրանք
 պետք է կոնկրետ պատկերացում ստանան
 շահագործող դասակարգերի ուժի աղբյուր-
 ների ու տիրապետության մեթոդների մա-
 սին, պատկերացում՝ աշխատավորներին ուժի
 աղբյուրների և ազատագրման համար նրանց
 մղած պայքարի մեթոդներին մասին։ Նրանք
 պետք է ստանան վոչ թե առաջ յեկող ու
 քայքայվող հասարակական օրնտեսական
 ֆորմացիաների անկենդան սխեմա, այլ դա-
 սակարգերի պայքարի կոնկրետ պատկերը՝
 նրանց առաջնորդների բնութագրումով, այդ
 պայքարում դասակարգային հարաբերու-
 թյունների կոնկրետ բնութագրումով, վոր-

րովհետև այդ յեղանակով միայն պատմու-
 թյունը կսովորեցնի նրանց այն, ինչ նրա
 խնդիրն և հանդիսանում իբրև գիտություն
 քաղաքականության մասին, այսինքն՝ իշ-
 խանության ու նրա պահպանման համար
 պայքարելու մասին։

Համկ(բ)Կ Կենտկոմի ցուցումները լիովին
 չեն կատարված։ Ներկայացված դասագրքե-
 րը մասամբ բոլորովին չեն համապատաս-
 խանում այդ պահանջներին, իսկ մասամբ ել,
 դեռ վերամշակման կարիք են զգում։ Ուստի
 և Կուսակցության Կենտկոմն ու ԽՍՀՄ Ժող-
 կովորհը հանձնաժողով նշանակեցին, ընկեր
 Ժգանովի նախագահությամբ, վորի նպա-
 տակն է մինչև վերջը հասցնել պատմության
 դասագրքեր ստեղծելու աշխատանքը։ Այդ
 աշխատանքը, վորքան ել դա տարրի-
 նակ թվա, առավել խոշոր դժվարություն-
 ների հանդիպեց ԽՍՀՄ պատմության, քան
 թե ընդհանուր պատմության բնագավառում։
 Արժե կանգ առնել այդ դժվարությունների
 պատճառների վրա, քանի վոր դրանք վե-
 րաբերում են վոչ թե հեղինակների մի փոք-

բաթիվ խմբի, այլ մեր պատմական գիտութ-
յան վիճակին:

ԽՍՀՄ պատմության ասպարեզում դժվա-
րությունները պետք է վորոնել յերկու բնա-
գավառում: Դրանցից մեկն այն է, վոր Ռու-
սաստանի հին կալվածատիրական-բուրժու-
ական պատմական գիտությունն զբաղվում
էր համարյա բացառապես վերիկոռուների
պատմությամբ: Մեր պատմաբանները դեռ
չեն կարողացել բավարար չափով մշակել
Ուկրաինայի, Բելուսսիայի, Անդրկովկասի
ու Կենտրոնական Ասիայի ժողովուրդների
և ԽՍՀՄ-ում բնակվող մոնղոլական ժողո-
վուրդների պատմությունը: Յերկրորդ դժ-
վարությունն այն է, վոր ռուսաց պատմու-
թյան բնագավառում դեռ մինչև վերջը կա-
տարված չէ վոչ-բուլշևիկյան տրագիգիանե-
րի ջախջախման այն աշխատանքը, վոր
«Բուլշևիզմի պատմության մի քանի հարցե-
րի մասին» աշխատությամբ ընկեր Ստալի-
նի յերևյթի ազդեցության տակ կատարվեց
ընդհանուր պատմության բնագավառում, աշ-
խատություն, վորն, ինչպես հայտնի յե,

մեր պատմաբանների առաջ կտրուկ կերպով
դրեց մեր պատմական գրականության մեջ
կիսամենչեկյան, կիսացենտրիստական գա-
ղափարները և տրոցկիստական կոնտրաբան-
դե լիկվիդացիայի յինթարկելու հարցը: ԽՍՀՄ
պատմության բնագավառում վերացված չեն
Մ. Ն. Պոկրովսկու դպրոցի ֆուսսակար տրա-
դիցիաները:

Մ. Ն. Պոկրովսկին ձևակերպվել է բուր-
ժուական ու մանր-բուրժուական պատմա-
բանների սուբյեկտիվիզմի դեմ մղվող պայ-
քարում, վորոնք թագավորների ու նրանց
գործողությունների մեջ եյին տեսնում պատ-
մության գլխավոր շարժիչ ուժը: Այդ հա-
յացքներին նա հակադրում էր տնտեսական
հարաբերությունների զարգացումը՝ իբրև
պատմության հիմնական գործոն: Բայց դի-
ալեկտիկական մատերիալիզմը հանգեցնելով
եկոնոմիզմի, կամ ավելի ճիշտն ասած՝ տըն-
տեսական ինքնահոսի, նա կարող էր ստեղ-
ծել մայն սոցիալական ֆորմացիաների սը-
խեմա և վոչ թե դասակարգային պայքարի
կենդանի պատմություն, պետության՝ իբրև

պայքարի լծակի՝ հսկայական դերով: Ընդ-
 վորում, այդ սխեման պարզեցված էր, նա
 անցումներ ու տեղաշարժեր չէր տեսնում մի
 ֆորմացիայի շրջանակներում: Բավական է
 միայն համեմատել լեհիկի յերկերում ցրված
 դիալեկտիկական ամենաճկուն ընտելա-
 գրումները ցարիզմի զարգացման ժամին, իբրև
 ազնվական միապետութան, վորին քայլ առ
 քայլ քայքայում էր կապիտալիզմը, վորը
 ղիջումներ էր անում բուրժուազիային, և
 վորը կործանվեց իբրև ազնվական միապե-
 տություն, — Պոկրովսկու անկենդան սխեմայի
 հետ, վորը ցարիզմի մեջ տեսնում էր առե-
 տրական կապիտալի գործիք, հասկանալու
 համար, թե վորքան խորթ է լեհիկիզմին Պոկ-
 րովսկու սխեման: Պոկրովսկին մահվանից ա-
 ռաջ գրած իր հոդվածներից մեկում ընդունեց
 իր սխեմայի վոչ գիտական լինելը պաշտ-
 պանվելով միայն այն կշտամբանքից, թե նա
 հակալեհիկյան է: Բայց վոչ-գիտական սխե-
 ման չի կարող հակալեհիկյան չլինել: Պայքա-
 րը Պոկրովսկու դպրոցի հակալեհիկյան տրա-
 դիցիաների դեմ ուսուց պատմության թե

մեթոդի և թե կոնկրետ պատկերի մեջ, և
 Պոկրովսկու դպրոցի տրադիցիաների հազ-
 թահարումը, ԽՍՀՄ մարքսիստական լեհիկ-
 յան պատմության ստեղծման պայմանն են
 հանդիսանում:

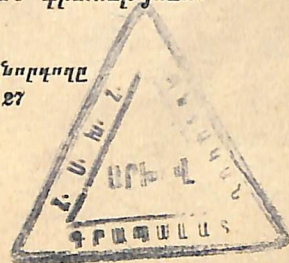
Տպագրելով այն դիտողությունները, վոր
 առել են Կենտրոնական Կոմիտեյի ներկա-
 յացուցիչներն ընկեր Ստալինի գլխավորու-
 թյամբ, դիտողություններ, վորոնք խսկա-
 պես վոչ միայն ցուցումներ են հանդիսանում
 մեր դպրոցական դասագրքերի հեղինակների
 համար, այլև աշխատանքի մի ամբողջ ծրա-
 գիք մեր պատմաբանների համար, մենք
 գտնում ենք, վոր այդ աշխատանքի վրա
 պետք է գրավել վոչ միայն մեր պատմա-
 բաններին, այլև մեր կուսակցական հասա-
 րակայնության ուշադրությունը: Մի ժամա-
 նակ, ընդհատակում բանվորներ փոքրաթիվ
 խմբեր փորձում էին մարքսիզմի հիմնադրե-
 րի հանրամատչելի բրոշյուրներով ու յեր-
 կերով յուրացնել պատմական գիտության
 ալբուբենը, այն դարձնելու համար բուր-
 ժուազիայի դեմ, վորը կարողանում էր պատ-

մական առաստաղը հիանալի կերպով ոգտա-
գործել ժողովրդական մասսաների գաղափա-
րական ստրկացման համար: Խորհրդային
պրոլետարիատը, ստեղծելով պրոլետարա-
կան հզոր պետություն, բանվորների ու
գյուղացիների հարյուր հազարավոր զավակ-
ներին հնարավորություն տալով զբաղվելու
գիտական աշխատանքով, ստեղծեց այնպի-
սի պայմաններ, վերոնց մեջ Մարքսի-Են-
գելսի-Լենինի պատմական ուսմունքի հիման
վրա կարելի չէ ստեղծել այնպիսի պատմա-
գիտություն, վորն ընդգրկում է մարդկու-
թյան ամբողջ զարգացումը, վորը խորտակում
է կալվածատերերի ու բուրժուազիայի բոլոր
առասպելները և պատմական ճշմարտության
զորեղ սուր և տալիս պրոլետարիատի
ձեռքը:

Ստալինը, Մարքսի, Ենգելսի և Լենինի
լավագույն աշակերտը, նրանց գործը շարու-
նակողը մեզ ցույց տվեց ինչպես մյուս բո-
լոր բնառավառներում, այնպես և պատմու-
թյան բնագավառում, թե ինչպես շարունա-
կել նրանց աշխատանքը: Նա ցույց տվեց

մեզ, վոր այդ շարունակումը պահանջում է
ամբողջ պատմական նյութին տիրապետել
Մարքսի, Ենգելսի և Լենինի ուսմունքի վո-
գով, բուրժուազիայի, մանր բուրժուազիայի
ու նրանց մենչևիկյան-եսերական-տրոցկիս-
տական թափթփուկների մեթոդների ու ամ-
բողջ գաղափարախոսությունն անողորմ քննա-
դատության վորով: Կուսակցությունը, նրա
կենտրոնական Կոմիտեն, ընկեր Ստալինը
պահանջում են պատմաբաններից, վոր հաղ-
թահարելով նրանց խանգարող տրոցիստ-
ները, խորթ ազդեցություններն ու ման-
րախնդրությունը, նրանք ձեռնամուխ լինեն
աշխատանքի այնպիսի յուսանդով ու այն-
պիսի թափով, վորով մենք կառուցում ենք
մեր սոցիալիստական արդյունաբերությունը,
կոլտնտեսությունները, Կարմիր բանակը:
Սոցիալիստական մեծ յերկիրը պահանջում
է պատմական մեծ գիտություն:

«Պրավդա»-յի տառջնորդողը
1936 թ. հունվարի 27

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

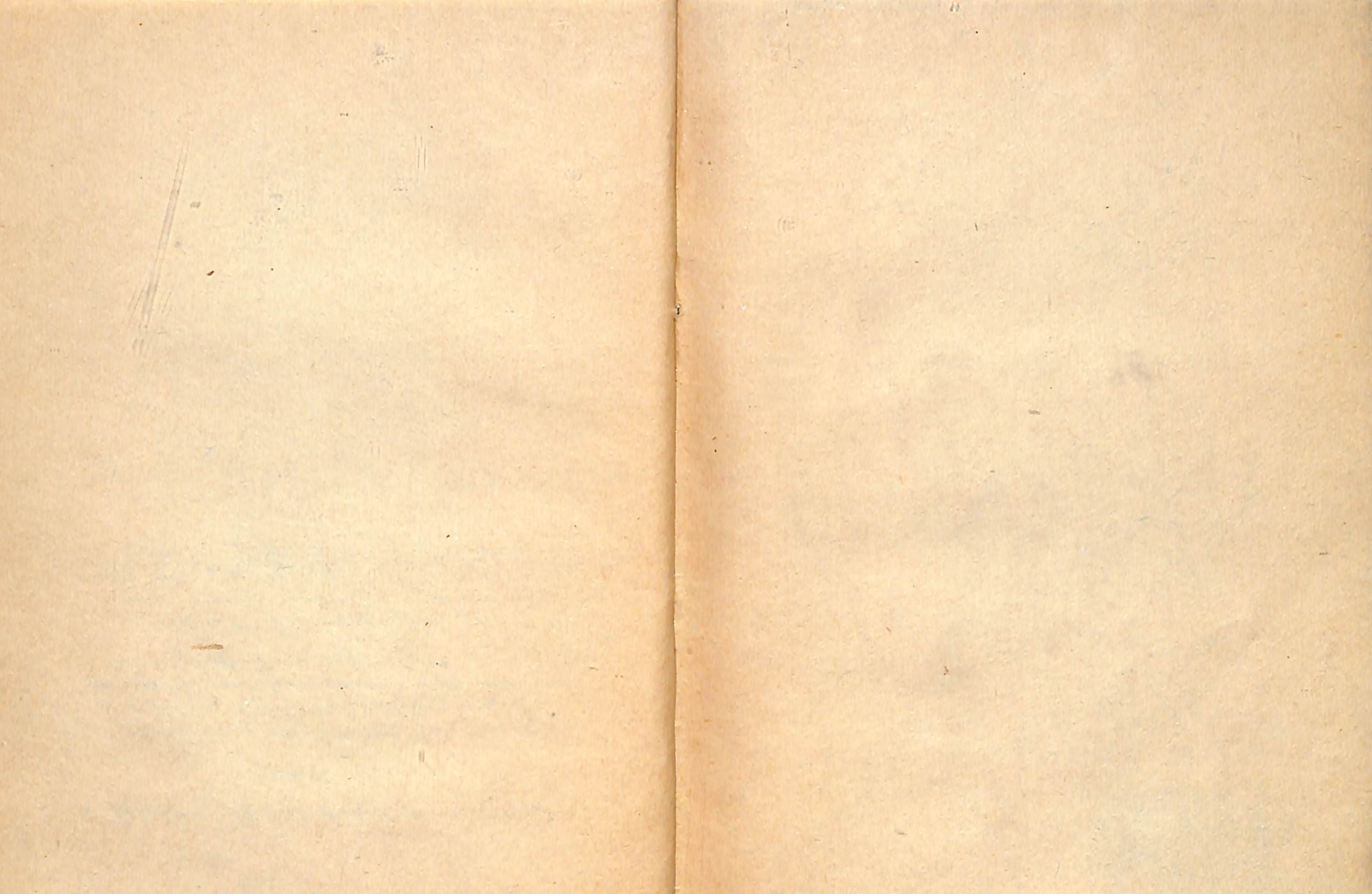
	ԵԳ
Համհ(բ)ի ԿԿ և ԽՍՀ Միության ԺԿԽ վորոշումը	3
ԽՍՀ Միության Ժողկոմխորհում և Համհ(բ)ի Կենտկոմում	5
Դիտողություններ «ԽՍՀՄ պատմության» դա- սադրքի կոնսպեկտի առթիվ	13
Դիտողություններ «նոր պատմության» դասա- դրքի կոնսպեկտի մասին	20
Պատմության դասավանդումը մեր դպրոցում	28

Թարգմ. Մ. Զաքարյան, խմբ. Հ. Դասպարյան,
տեխն. խմբ. Ս. Նաչատրյան, սրբագրել է՝ Վ. Ջիդեշյան

Գլավլիտի լիազոր № 1053, հրատ. № 357,
պատ. № 102, տիրաժ 5,000, ինդեքս $\frac{\text{п 1}}{\text{у}}$

Հանձնված է արտադրության 9/III 1936 թ.
ստորագրված է տպագրության 1/IV 1936 թ.

ԳԻՆԸ 40 Լ.

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0403175

7 МАЯ 1936 362

40 ч.

НА ФРОНТЕ
ИСТОРИЧЕСКОЙ
НАУКИ

Армиздат, Ереван